

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

חיי שרה

(חלק טו — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

שנת המאה ועשרים להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת חיי שרה, יחיד מרחשון, ה'תשפ"ב (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

חיי שרה

ההנהגה הוא „גרש האמה הזאת ואת בנה גו“⁷.

ואם כן, איך אפשר לומר שתוכן הפרשה, ועוד זאת – כל הפרשה, הוא „חיי שרה“?!

ב. והביאור בזה – על־פי הידוע⁸ בפירוש דברי הגמרא⁹ „יעקב אבינו לא מת וכו' מה זרעו בחיים אף הוא בחיים“:

ענין החיים לאמיתו הוא חיים נצחיים דוקא, חיי עולם¹⁰. וחיים כאלו אפשריים רק במי שדבוק בה', מקור החיים והנצח האמיתי, כמו שנאמר¹¹ „והוי' אלקים אמת הוא אלקים חיים“, ונאמר¹² „ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים גו“.

ומובן מזה, אשר, אימתי ניכר שהיה אצל יעקב ענין החיים לאמיתו, חיים נצחיים, חיים של קדושה – כאשר נראית בגלוי נצחיות חייו, שחייו נמשכים גם לאחר צאת הנשמה מן הגוף, כי גם לאחר מכן „זרעו“ הנו „בחיים“ – הם חיים באותו האופן שבו חי יעקב אבינו.

ועל־דרך־זה מובן בנוגע ל„חיי

א. בנוגע לשמות הפרשיות, נתבאר כבר פעמים רבות¹ שתוכנה של כל פרשה מרומז בשמה – וכן הוא גם בנידון פרשתנו, שבשם „חיי שרה“ מרומז תוכן הפרשה כולה.

ותמוה: הפרשה כולה עוסקת במאורעות שלא ארעו בזמן „חיי שרה“ (בהיותה בחיים), אלא אדרבה, כולם התרחשו לאחר מיתת שרה²;

ולא זו בלבד שארעו בפועל בזמן שלאחר פטירתה, אלא גם בתוכנם הרי הם ההיפך מ„חיי שרה“:

בפרשה הראשונה מסופר אודות קניית מערת המכפלה על־ידי אברהם עבור קבורת שרה; הענין הבא לאחר זה בפרשתנו³ הוא סיפור נישואי יצחק ורבקה, שבסיומו נאמר בכתוב⁴ „וינחם יצחק אחרי אמו“ – „ומשמתה הוא מתנחם באשתו“⁵; וכך גם הענין השלישי שבפרשתנו⁶ (ובכל־שכן מקודמיו) – „ויוסף אברהם ויקח אשה גו“, וההמשך „ואלה תולדות ישמעאל גו“ – כולו ההיפך המוחלט מ„חיי שרה“, שהרי מצד (חיי) שרה סדר

(1) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ועוד.

(2) ראה גם לקו"ש שם ע' 338 ואילך.

(3) כד, א ואילך.

(4) שם, סז וברש"י. וראה פדר"א פל"ב.

(5) וגם עצם ההרהור שיצחק ישא אשה בא

לאברהם לאחר העקידה (ב"ר פנ"ז, ג. פרש"י

וירא כב, כ). ובשורת העקידה הביאה „ותמת

שרה“ (פרש"י פרשתנו כג, ב).

(6) כה, א ואילך.

(7) וירא כא, יוד.

(8) בהבא לקמן – ראה לקמן ע' 427 ואילך.

וש"נ.

(9) תענית ה, ב.

(10) וע"ד ההלכה: „מים חיים“ – שולל נהרות

המכזיבין (פרה פ"ח מ"ט).

(11) ירמ' יוד, יוד.

(12) ואתחנן ד, ד.

ג. ויובן בהקדים דבר הדורש ביאור בפרשה הראשונה, שאף בה האריכות היא דוקא בשקלא-וטריא בין אברהם לבני חת ועפרון על-דבר קניית מערת המכפלה;

ודבר נוסף הדורש ביאור: על התחלת דיבורו של אברהם לבני חת – „גר ותושב אנכי עמכם”¹⁷ – אמרו חז”ל¹⁸: „אם תרצו”¹⁹ הריני גר ואם לאו אהיה תושב”²⁰ ואטלנה מן הדין שאמר לי הקב”ה לזרעך אתן את הארץ הזאת”²¹ – ולכאורה אינו מובן²¹:

(א) מאחר שאברהם היה יכול ליטול את מערת המכפלה „מן הדין”²², למה השתדל כל-כך שבני חת ימכרוה לו (ו„בכסף מלא”)²³, ומה ראה לומר „הריני גר”?

(ב) כיצד היה יכול ליטול אותה „מן הדין” – והלא באותה שעה עדיין לא

שרה”¹³: אימתי מתגלים ומתאמתים חיי שרה – כאשר השפעת שני חיי שרה ניכרת (גם) לאחר ימי חייה בעלמא דין, היינו כאשר עניני הטוב והקדושה שלה נמשכים (גם) לאחר מכן; דוקא באופן זה ראויות קכ”ז שנותיה לתואר „חיי שרה”, חיים הראויים לשמם – חיים אמיתיים של שרה אמנו.

ועפ”ז מתבאר חלק הפרשה העוסק בנישואי יצחק ורבקה – שמאחר שהנהגת יצחק, זרעה של שרה, היתה בהתאם לסדר) חיי שרה („זרעה בחיים”), וכן היתה גם הנהגת רבקה שאותה נשא לאשה, כמו שכתוב „ויביאה יצחק האהלה שרה אמו” – „והרי היא שרה אמו”¹⁴, שכל עניני שרה (נר דלוק מערב שבת לערב שבת, ברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האלה”¹⁵) נמשכו ונתקיימו גם לאחר מכן ברבקה, הרי בזה דוקא באה לידי ביטוי אמיתת „חיי שרה” ונצחיותם¹⁶.

אבל אין זה ביאור מספיק, כי (נוסף לכך שעפ”ז מתבאר רק ענין אחד בפרשה, ולא שני הענינים האחרים הנ”ל, הרי עוד זאת – פרשה זו ברובה אינה עוסקת בעצם הנישואין אלא בפרטי המאורעות והדיבורים שהיו בשליחות אליעזר (מציאתו את רבקה, שלאחריה חזר וסיפר זאת לבתואל ולבן עד שהביא להסכמתם על השידוך וכו’).

(13) ראה זח”א קכב, ב: את שרה ונחתת וסלקת ולא אתדבקת בי’ כו’ זכתה לחיין עלאין לה ולבעלה כו’ אתדבקת בחיין ועל דא דילה הו חייין.

(14) פרשתנו כד, סז וברש”י.

(15) פרש”י שם, ב”ר פ”ט, טז.

(16) להעיר מרבינו בחיי פרשתנו בהקדמה.

(17) כג, ד.

(18) פרש”י עה”פ. מב”ר פנ”ח, ו.

(19) בב”ר לפנינו: אם רציתם גר ואם לאו מארי ביתא. ובכמה כת”י (ראה ב”ר הוצאת תיאדור אלבעק): אם רציתי דייר ואם לאו מארי ביתא. ובפ”י המיוחס לרש”י: אם רציתם הריני כגר עמכם ואם לאו הריני מארי בית בעל כרחם שכך כו’.

(20) בדפוס א’ וב’: ואם לאו אטלנה מן הדין.

(21) לך יב, ז.

(21*) ראה גם לקו”ש ח”ל ע’ 83.

(22) כפשוטו – כפ”י החזקוני ומפרשי רש”י

(רא”ם, רע”ב, לבוש האורה ועוד. עיי”ש) שכבר ה”י לו חלק בארץ (וראה הערה 24). וכ”ה בפשטות לפי הדיעה בב”ב (ק, א) דהוי קנין (וראה לקו”ש ח”ה ע’ 328 הערה 97). וראה ע”ז נג, ב ובפרש”י שם ד”ה ואשריהן. ובארוכה – פרשת דרכים דרוש ט. וראה צפע”נ הלי תרומות פ”א ה”א (ג, א ואילך).

(23) ראה ש”ך עה”ת עה”פ.

ד. והביאור בזה – בהקדים החילוק בין אברהם לשרה³¹ בנוגע לתולדותיהם:

אברהם, כפשוטם של דברים, לא היה רק אביו של יצחק אלא גם של ישמעאל, עד שאמרו חז"ל³² כי „בנך יחידך אשר אהבת” מתפרש הן על יצחק והן על ישמעאל. יתירה מזו: ישמעאל נולד לו לפני יצחק.

כלומר, מאברהם יצאו לא רק בני ישראל אלא גם אומות אחרות, ואף הקב"ה אמר לו „אב המון גוים נתתיך”³³, היינו שהוא „אב לכל העולם”³⁴.

משא"כ שרה היתה אמו של יצחק בלבד, היינו ששייכותה היא רק לעם ישראל³⁵.

31) בהבא לקמן – ראה (בלשון הקבלה וחסידות) – אוה"ת ד"ה רבי בנאה פרשתנו קכ, א ואילך. תמב, ב ואילך. תו"ח פרשתנו קכה, ד ואילך. ולהעיר מביאווה"ז לאדהא"מ פרשתנו יג, ב. ד"ה ואתם הדבקים תרפ"ו (סה"מ תיש"א) פ"ב. לקו"ש ח"ה ע' 339 ואילך.

32) סנהדרין פט, ב. פדר"א פל"א. תנחומא, ב"ר ופרש"י – ע"ה (וירא כב, ב). ועוד.

33) לך יז, ה.

34) פרש"י שם. מברכות יג, א. וראה ב"ר פמ"ט, ב. ספני"א. ומשמע שהוא על כל הגוים כפשוטו. וראה ירושלמי בכורים פ"א ה"ד. רמב"ם הל' בכורים פ"ד ה"ג. ועוד [אבל גם אם הכוונה לגרים הרי „בכדי שיהי' הנכרי העו"כ מגייר עצמו כו' א"א שיהי' זה בעצמו כ"א ע"י ההשפעה שנמשך לו מלמעלה ומאברהם היא באה שהוא האב להם ומשפיע זאת להם” (אוה"ת שם)].

35) להעיר שעשו בנו של יצחק הי' „ישראל

נכנסה לבעלותו של אברהם) ולא היתה כאן אלא הבטחה להבא²⁴: „לזרעך אתן את הארץ הזאת”?

גם דרוש ביאור בסיום הפרשה: על „ויקברו אותו יצחק וישמעאל”²⁵ אמרו רז"ל²⁶ (והובא בפירוש רש"י²⁷) „מכאן²⁸ שעשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפניו”. וצריך להבין: למה רמזה התורה את תשובתו של ישמעאל רק בעת קבורת אברהם (לאחר פטירתו) – והלא ישמעאל עשה תשובה עוד בחיי אברהם²⁹, „והיא שיבה טובה שנאמר באברהם”³⁰?

24) כן משמע מפרש"י שהביא הכתוב „לזרעך אתן את הארץ הזאת” ולא כבמדרש שהביא הכתוב (שם טו, יח) „לזרעך נתתי את הארץ” (ראה ירושלמי חלה פ"ב ה"א). וגם עה"פ שם – הנה בב"ר (פמ"ד, כב) איתא „מאמרו של הקב"ה מעשה”, משא"כ בפרש"י שם – „אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויו”. (ולהעיר מת"י שם: לבנך אתן. וראה רמב"ן שם).

[ואין להקשות: סו"ס למה לא הביא רש"י הכתוב „לזרעך נתתי גוי”? כי י"ל, דע"פ פש"מ לא מסתבר שאברהם אמר לבני חת אמירת הקב"ה „לזרעך נתתי גוי” (לפני שהי' לו זרע) דאמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויו – כי זה לא יתקבל אצלם ובמש"כ וק"ו שאפילו לאחר שנולד יצחק אמרו ליצני הדור שאינו בנו של אברהם (ב"מ פז, א. תנחומא תולדות ג. הובא בפרש"י ר"פ תולדות)]. וראה בארוכה לקמן ע' 204 ואילך. לקו"ש ח"ל ע' 84 ואילך.

25) כה, ט.

26) ב"ב טו, סע"ב. וראה ב"ר פס"ב, ג.

27) עה"פ.

28) לשון רש"י כאן.

29) כמפורש בגמרא שם. ת"י פרשתנו שם, ח. ב"ר פנ"ט, ז. פרש"י לך טו, טו. וראה פרש"י וירא כב, א. ג.

30) סיום פרש"י כאן.

(* במדרש לקח טוב: „לזרעך אתננה את הארץ

הזאת”. ולכאורה הכוונה להכתוב שהובא ברש"י. ובשכל טוב: לך ולזרעך אתננה – הכתוב דלך יג, טו בשינוי. וראה מפרשי המדרש שם.

ועל־דרך־זה הוא גם ההבדל בין עבודת אברהם לעבודת שרה:

אברהם פרסם אלקות לכל סוגי בני האדם, „הקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב"36, ואפילו לערביים המשתחוים לאבק רגליהם37, מבלי להשגיח אם ישארו גם לאחר מכן תחת השפעתו אם לאו.

משא"כ שרה – השפעת והמשכת אלקות על־ידה (משנולד יצחק) היתה רק למקום הראוי, לצד הקדושה (כמרומז בסיפור ר' בנאה38, וכמבואר בארוכה בתורת החסידות39);

וחילוק זה בא לידי ביטוי גם בנוגע לבנו של אברהם, ישמעאל, ששרה אמרה כלפיו „גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק" (ואכן השיגה את מבוקשה), אף כי „וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו"40:

אברהם המשיך אלקות לכל, ועל כן „וירע הדבר מאד גוי' על אודות בנו", „שאומרת לו לשלחו"41. ועוד זאת: אברהם ביקש42 (והשיג את מבוקשו) „לו ישמעאל יחיה לפניך"43.

אבל מצד שרה44 אין כל ערך בין ישמעאל ליצחק, וממילא צריך להתקיים „גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש גוי' עם בני גוי'" – היינו שאין הוא שייך לקבל את השפעת אברהם ביחד עם יצחק, עם ישראל.

ה. וענין זה הוא הנקודה הכוללת של כל הפרשיות (והסיפורים) שבפרשתנו:

מערת המכפלה היתה מקום קבורתם של אדם וחווה45, אשר הם אבות כל המין האנושי. ולפי זה, לכאורה, לא היתה מערת המכפלה צריכה להיות שייכת רק ובדוקא לעם ישראל; ואעפ"כ רואים אנו שאברהם השתדל בקנייתה לקבורת שרה, והיא מקום מנוחת שלושת האבות והאמהות, היינו ששייכת רק לישראל. וזו גופא ראייה שעם ישראל הוא גם העיקר היוצא מאדם וחווה46, ואילו כל שאר האומות אין להם ערך לגבי ישראל.

לאחר מכן עולה מן הפרשה (בסיפור על־דבר שליחות אליעזר) ענין נעלה עוד יותר: העילוי שבישראל אינו רק כלפי בני האומות שאין להם שום

מומר" (קדושין יח, רע"א). משא"כ ישמעאל – ראה בארוכה לקמן ע' 191 ואילך.

36) ראה סוטה יוד, סע"א ואילך. ב"ר ספנ"ד. ספלי"ט. פמ"ג, ז. פמ"ט, ד. וראה לעיל ע' 122 ואילך.

37) ראה ב"מ פו, ב. הובא בפרש"י וירא יח, ד.

38) ב"ב נח, רע"א.

39) ראה במקומות שצויינו בהערה 31.

40) וירא כא, יא.

41) פרש"י וירא שם.

42) לך יז, יח.

43) ראה זח"א רה, ב: אברהם לא ידענו כו' לא אשתדל עלן כמה דאשתדל על ישמעאל

דאמר לו ישמעאל כו'. ח"ב לב, א. וראה אוה"ח לך יז, יט: לצד שתלד שרה כו'. עוד אפשר לומר כו'.

44) ראה אוה"ת שם שזהו לפי ששרשה

למעלה

מבחי' אברהם.

45) עירובין נג, א. סוטה יג, א. פרד"א ספ"כ.

הובא בפרש"י פרשתנו כג, ב.

46) ראה בל"ת להאריז"ל תהלים לב (ובס' הליקוטים שם): כשברא הקב"ה את אדה"ר כל הנשמות שנכללו בו לא היו אלא נשמות ישראל ואם לא ה' חוטא לא היו האומות יוצאין לעולם.

„תולדות ישמעאל בן אברהם“, הרי תיכף הוסיף והדגיש הכתוב „אשר ילדה הגר המצרית שפוחת שרה“⁵², היינו שאת מציאותו של ישמעאל (ו„תול-דותיו“ עד סוף כל הדורות) ילדה „שפוחת שרה“⁵³, ללא כל ערך ליצחק בן שרה⁵³.

[ועפ"ז מובן גם הטעם שרמזה התורה את תשובתו של ישמעאל בקשר לקבורת אברהם, ודוקא בכך ש„הוליד את יצחק לפניו“:

(עיקר) חטאו של ישמעאל, שבטעו הוכרח אברהם לשלחו יחד עם הגר, הוא בכך שטען „אני בכור, ונוטל פי שנים“⁵⁴, היינו שלא הכיר באמת – שאינו אלא בן השפחה (ולא יורש), והיורש האמיתי הוא יצחק „בן הגבירה“⁵⁵; וכדברי שרה „גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני יצחק“.

ולכן נרמזה תשובתו (א) בענין הקבורה דוקא (לאחר פטירתו של אברהם, בזמן שבו היה ניכר בפועל שלא החשיב עצמו עוד ליורש); וכן (ב) בכך שהקדים אז את יצחק והוליכו

52 דע"פ פשוטו א"מ דלכאורה מיותר. זה שנאמר „ואלה תולדות ישמעאל“ מובן בפשטות שבא לספר שנתקיימה הבטחת הקב"ה לאברהם (לד יז, כ) „ולישמעאל שמעתיך גוי“ (וראה רמב"ן שם, יח), אבל ההוספה „אשר ילדה הגר המצרית שפוחת שרה לאברהם“ מיותרת, ובפרט שכ"ז כבר ידוע.

53 להעיר מרשב"ם עה"פ (כה, יב). רמב"ן ורשב"ם ר"פ תולדות.

54 פרש"י וירא כא, יוד. ראה ב"ר פנ"ג, יא. תוספתא סוטה פ"ו ה"ג.

55 וי"ל שזה גרם והביא שאר העניינים שיצא לתרבות רעה וכו'. ראה פרש"י שם, ט. יא.

שייכות כלל לאברהם, אלא גם כלפי אלו שאכן יש להם שייכות מסוימת אליו:

אודות אליעזר עבד אברהם נאמר שהיה „דולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים“⁴⁷; ואף בסיפור זה גופא (על שליחותו) מתאר הכתוב את ריבוי הנסים שהראה לו הקב"ה (בעת מילוי שליחותו מאת אברהם), עד שלמדו חז"ל⁴⁸ מאריכות הסיפור כי „יפה שיחתו של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים כו" – ולאחרי כל זאת, לא היה יכול אברהם לשדך את יצחק לבתו של אליעזר, לפי ש„בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך“⁴⁹.

כלומר, מבלי הבט על כל מעלותיו של אליעזר – הרי בערך ליצחק אין זאת רק שמדריגתו פחותה יותר, אלא שהוא לגביו כ„ארור“ לפני „ברוך“.

ו. ובסיום הפרשה מוסיפה התורה עילוי גדול עוד יותר בדבר – שמעלתם של ישראל היא אפילו לגבי התולדות של אברהם, והמעלה היא באופן שלתולדות אלו אין כל תפיסת מקום:

לאחר סיפור התורה „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה“, ולאחר מכן „ותלד לו גוי“, נאמר⁵⁰ „ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפלגשים גוי נתן אברהם מתנות וישלחם מנעל יצחק בנו גוי“⁵¹; ועל-דרך-זה מצינו בקשר לבני ישמעאל, שעל אף היותם

47 יומא כה, ב. פרש"י לך טו, ב.

48 ב"ר פ"ס, ח. פרש"י פרשתנו כד, מב.

49 פרש"י פרשתנו כד, לט. מב"ר פנ"ט, ט.

50 פרשתנו כה, ה.ו. וראה כלי יקר שם: כי כך רצתה שרה כו'.

51 וראה סנהדרין צא, א. אוה"ח עה"פ.

צריך העולם להיות ראוי ומוכשר לכך, ודבר זה נפעל על-ידי שבע מצוות בני נח שקיומן יוצר סדר של ישוב העולם, „לשבת“.

ולכן, כאשר בן נח עובר על כל אחת משבע מצוות אלו, ללא כל הבדל ביניהן, הרי הוא מחוייב מיתה⁶⁰, ביטול מציאותו. כי כיון שמטרת וסיבת מציאותו היא (לא בתור תכלית לעצמה, אלא) „בשביל ישראל“, הרי כאשר אין הוא ממלא את תפקידו, הוא מאבד בדרך ממיילא את היסוד לקיומו בעולם].

ומאחר שזהו כל תוכן מציאותם, היה הדבר צריך להיות ניכר כבר כלפי היהודי הראשון, אברהם; ואף ענין זה מודגש בפרשת חיי שרה, בכל שלשת הענינים שבה, כדלקמן.

ח. בפרשה הראשונה הדבר מודגש בדברי אברהם „גר ותושב – אם תרצו הריני גר ואם לאו וכו“:

ארץ ישראל נבראה על-ידי הקב"ה מתוך כוונה שתנתן לבני ישראל. ומה ש(בתחילה) „ברצונו נתנה להם“⁶¹, לאומות העולם, היה כדי שיתקיים לאחר מכן*⁶¹ „ברצונו נטלה מהם

לפניו, היינו שהכיר באמת והודה שיצחק הוא הירוש (והמחוייב בקבורת אברהם), ואילו הוא עצמו בן השפ"ח⁵⁶].

וזהו השייכות הכללית בין הענינים המדוברים בפרשה לשמה של הפרשה – „חיי שרה“ – כי בענינים אלו מודגש החידוש שפעלה בעבודתה⁵⁷ (ואלו הם „חייה“ האמיתיים): לגלות ולבטא את ההבדל והאין-ערוך שבין יצחק לישמעאל, בין ישראל לעמים.

ז. וביאור הענין בעומק יותר:

מציאות השמים והארץ וכל צבאיהם (כולל אומות העולם) היא „בשביל ישראל“⁵⁸, היינו שכל מטרת בריאתם היא לצורך ישראל. וממילא, אם אינם ממלאים כוונה ומטרה זו, אין כל סיבה למציאותם.

[ועפ"ז יש להסביר (בדרך אפשר) את תוכן וגדר שבע מצוות בני נח⁵⁹: שבע מצוות אלו אינן ענין ותכלית לעצמן (למען בני נח עצמם), אלא הן גם כן בשביל ישראל ובשביל התורה – לצורך קיום התורה והמצוות על-ידי ישראל, כי כדי שבני ישראל יוכלו לקיים תורה ומצוות (ולהמשיך את האור האלקי שלמעלה מהעולם),

(56) ראה ב"ר פס"ב, ג: כאן בן האמה חלק כבוד לבן הגבירה.

(57) דאף שבפועל נעשו ע"י אברהם, הרי ה' זה מצד השפעת שרה עליו, וכמו השילוח דישמעאל שה' בציווי שרה אלא שבפועל ה' ע"י אברהם.

(58) פרש"י ר"פ בראשית. וראה ויק"ר פל"ו, ד.

(59) בהבא לקמן – ראה לקו"ש ח"ה ע' 159 ואילך (ועוד). וש"נ.

(60) בידי אדם או בידי שמים. ראה סנהדרין נח, ב. רמב"ם הל' מלכים ספ"ט. רמב"ן עה"ת וישלח לד, יג. וראה לקו"ש ח"ה ע' 158 הערה 61.

(61) פרש"י ר"פ בראשית.

(61*) ראה זח"א פג, א: אי לא אתייהיבת ארעא קדישא לכנען בקדמיתא וישלוט בה לא הות ארעה חולקי ועדבי דקב"ה. וראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 11 ואילך. וע"פ דרך הפשט הטעם שהקב"ה נתנה מתחלה להם – ראה שיחת מוצש"ק פ' בראשית תשל"ט, שלא תהא הארץ שממה ורבו עליך כו' (ע"ד משפטים כג, כט) עד שיהי עם ישראל, עיי"ש בארוכה.

זו בנוגע לכוונה והתכלית של מציאות העולם, שהיא „בשביל התורה“: מערת המכפלה היתה תחילה ברשותם של בני חת, כך שאברהם הוצרך לקנותה מידם, ועי"ז באה הוספה בתורה⁶⁵: פרשה, לימוד „קיתה קיתה משדה עפרון“⁶⁶, ועוד];

אבל אם לאו, שאין רצונכם למוכרה לי – אזי „אטלנה מן הדין“:

מאחר שאינכם ממלאים את התפקיד והמכוון בכך שמערת המכפלה עומדת ברשותכם, בטלה בדרך ממילא מציאותה של הבעלות הזמנית שהיתה לכם על מערת המכפלה, ואם כן „אטלנה מן הדין“.

[וכל זה שייך ל„חיי שרה“ – בכחה ומצד עבודתה של שרה, וכהקדמת הכתוב „ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר, גר גוי“, כדלקמן].

ט. ועל-דרך-זה מתבאר הענין האמור (שמציאות האומות וכו' היא „בשביל ישראל“) גם בענין השני שבפרשתנו, נישואי יצחק (שהוא הראשון שנולד כיהודי) ורבקה:

בפרשה זו מתוארים באריכות הנסים שארעו לאליעזר, אשר חזר וסיפרם לבתואל ולבן, ועי"ז באו גם הם להכרה כי „מה' יצא הדבר“ והסכימו

(65) להעיר מתורת הה"מ (הובא ונתבאר באוה"ת ויצא כרך ה תתט, א) „לפי שיעקב אבינו השאיר אחריו אותיות התורה שעדיין לא הוציא אותם מלבן ולזאת רדף לבן אחר יעקב ליתן לו האותיות שנשארן אצלו וניתוסף פרשה אחת בתורה באלו האותיות“. וראה לקמן ע' 260 ואילך.

(66) קדושין בתחלתה.

ונתנה לנו“. ונתנה זו גופא היא באופן כזה, שלכל חלק מארץ ישראל נקבע הזמן והאופן המיוחד לו, מתי וכיצד יגיע לידי בני ישראל⁶²: כללות ארץ ישראל היתה צריכה להגיע לידי בני ישראל רק בזמן יהושע (ואילו קודם לכן היה הדבר גורם ש„תרבה עליך חית השדה“^{62*}), ובאופן שכניסתה לרשותם תהיה על-ידי כיבוש⁶³; ואילו מערת המכפלה צריכה היתה להגיע לידי אברהם (לצורך קבורת שרה), על-ידי קנייתו אותה מיד בני חת⁶⁴.

וזו היתה כוונת אברהם באמרו „אם תרצו הריני גר, ואם לאו כו' אטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת“: אם ממלאים אתם את הכוונה והתכלית שלשמה נתן הקב"ה את מערת המכפלה לרשותכם (– כדי למוכרה לאברהם), אזי „הריני גר“, היינו שאקננה מידכם [ועל-דרך-

(62) עפ"י יש להוסיף ביאור במש"כ בצפע"ג (הל' תרומות שבעה ערה 22) „דלאחר כבוש זכו למפרע“, „דאף דאי" מוחזקת מ"מ מתחילה בעי קנין גמור ואח"כ נעשית מוחזקת למפרע“. (62* עקב ז, כב.

(63) וקני קניזי וקדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד (פרש"י לך טו, יט. ב"ר ספמ"ד). אף שכולם ניתנו לאברהם ביחד בברית בין הבתרים.

(64) ועד"ז חלקת השדה אשר קנה יעקב בשכם (וישלח לג, יט. וראה ב"ר פ' עט, ז: זה אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להגנות את ישראל לומר גזולים הן בידכם ואלו הן מערת המכפלה ובית המקדש וקבורתו של יוסף כו').

ולהעיר ממחז"ל (פדר"א פכ"ו. מדרש הגדול ויגש מו, לד, מז, יא. רבותינו בעה"ת ויגש מו, כט) דפרעה נתן ארץ גושן לשרה, וברד"ק יהושע (יא, טז): ובדרש אומר כו' והיא נבלעת בתוך ערי ישראל. ראה רבותינו בעה"ת שם. רד"ל לפדר"א שם. לקמן ע' 407 ואילך.

לפניך" – "יחיה ביראתך"⁷¹, ותפלה זו נתקבלה אצל הקב"ה, כנ"ל, וכמו שכתוב, "ולישמעאל שמעתיך גו".

וזהו פירוש, "עד שלא מת אברהם ישכון משמת אברהם נפל": כל זמן שאברהם היה, "חיי" אצל ישמעאל (בהנהגתו), והיינו כל זמן שישמעאל נאחז בתפלת אברהם, "לו ישמעאל יחיה ביראתך", וממילא מרגיש הוא שמציאותו האמיתית היא, "בן האמה", הרי הוא במצב של "ישכון" – שיש מקום למציאותו; אבל, "משמת אברהם", כאשר הוא מתנתק מאברהם, אזי, "נפל" – מציאותו איננה עוד.

יא. ואף ענין זה, שמציאותו של אינו־יהודי היא, "בשביל ישראל", שייך לעבודת שרה דוקא, ולכן זוהי הנקודה העיקרית בכל פרשת, "חיי שרה":

השם "אברהם" הוא (כהודעת התורה) על שם, "אב המון גוים נתתיך", ופירוש הדבר, ש(מצד פעולתו בעולם, "אב") יש לו שייכות⁷² גם, להבדיל, ל"המון גוים"; ומהאי טעמא גופא, מצד השפעתו בעולם אין ניכר ומורגש באומות שאין להם מציאות כשלעצמם (ומציאותם היא רק, "בשביל ישראל");

משא"כ, "שרה" הוא מלשון, "שררה" – שהיא, "שרה על כל"⁷³; ומצד ענינה ניכר ומורגש באומות העולם שבני ישראל הם השולטים על מציאותם, וממילא – שהם, "משרתים" לשרה ויורשיה, לישראל.

לשידוכו של יצחק לרבקה, "הנה רבקה לפניך קח ולך גו' כאשר דבר ה'",

– וכל זה מבטא ומדגיש שעיקר ותכלית כל המאורעות כאן הם אברהם ויצחק ("בשביל ישראל")⁶⁷;

ויתירה מזו: כאשר בתואל ביקש לעכב הדבר, תיכף נתבטלה מציאותו⁶⁸ –

מאחר שמציאותו של בתואל היא לצורך, "ובתואל ילד את רבקה"⁶⁹, שתולד ממנו רבקה ותנשא ליצחק, הרי מובן שבשעה שהוא מבקש לעכב זאת מתבטלת מציאותו.

י. ועל־דרך־זה הוא גם בנוגע לענין השלישי בפרשתנו, שבו מדגישה התורה כי לא זו בלבד שישמעאל הוא "בן האמה" (בן, "שפחת שרה"), אלא יתירה מזו, מציאותו תלויה דוקא בכך שמכיר כי הנו "בן האמה":

על הפסוק, "על פני כל אחיו נפל" שבסיום הסיפור, אמרו חז"ל⁷⁰, "עד שלא מת אברהם ישכון משמת אברהם נפל". ויש לומר הפירוש הפנימי בזה:

תשובתו של ישמעאל [שהיא הכרתו בכך שהנו, "בן האמה", כנ"ל] באה על־ידי תפלת אברהם, "לו ישמעאל יחיה

(67) ועד"ז הוא בהכוונה, "בשביל התורה" – כי נוסף ע"ז שע"י שהי' צריך להסכמתם ניתוסף פרשה בתורה (כל הסיפור שאליעזר אמר לפניהם), הנה ע"ז נתחדש הענין הכללי (והדרשה), "יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה כו'" (נסמן לעיל הערה 48).

(68) ב"ר פ"ט, יב. פרש"י כד, נה. ועוד.

(69) וירא כב, כג.

(70) פרש"י סוף פרשתנו מבר' ספס"ב.

(71) פרש"י לך שם.

(72) ולהעיר משבת קה, א.

(73) פרש"י לך יז, טו (מברכות יג, א). וראה

פרש"י נח יא, כט.

שאינן זה ענין צדדי ונוסף, אלא שלימות הכוונה שבקיום המצוה בעולם הזה היא בכך שההמשכה שעל-ידי קיום המצוות באה בגילוי בעולם הבא –

הרי מובן שהענינים שבפרשה, שבהם באה עבודת שרה לידי גילוי, הרי הם „חיי שרה“, היינו שלימות המכוון בקכ״ז „שני חיי שרה“.

יג. כל ענין בתורה הוא הוראה, ואף בעניננו, בהתחלת הפרשה וסיומה ישנה הוראה פשוטה וברורה בנוגע לימינו אלה:

כאשר בני ישמעאל באים בטענה שמערת המכפלה שייכת להם, בהיותם בני אברהם, יש בידינו מענה ברור מפרשתנו: נוסף על זה שרובם המכריע של הערביים הנמצאים במדינות השכנות לארץ ישראל (ובארץ ישראל עצמה – בחברון וכו') הם, כמפורסם, לא מזרע ישמעאל⁷⁶, הנה גם לישמעאל עצמו אין כל שייכות למערת המכפלה, שהרי את מערת המכפלה קנה אברהם עבור קבורת שרה, ואילו ישמעאל, כאמור, אינו יורשו של אברהם, ובוודאי לא של שרה, וממילא מובן שמקום זה שייך רק לבנה של שרה, יצחק, ולזרע יצחק – „לא כל יצחק“⁷⁷ – יעקב דוקא.

ומסיום הפרשה אנו למדים יתר על כן: כאשר מגיע זמן שבו ישמעאל נעשה „פרא אדם“ ובא בטענות ותביעות שונות ומשונות, אל לבני ישראל ליפול בפחד ח״ו ולהתפעל

יב. אלא שלכאורה עדיין אפשר לשאול: הן אמת שעניני הפרשה מביאים לידי ביטוי את עבודתה וחידושה המיוחד של שרה, אבל, מאחר שבפועל עוסקים ענינים אלו בזמן שלאחר פטירתה, הרי סוף-סוף אין הם לגמרי בהתאם ל„חיי שרה“ לפי פשוטו – קכ״ז שנות חייה ועבודתה בעלמא דין.

והביאור בזה: נקודת הענינים שבפרשת חיי שרה (אף שארעו בזמן שלאחר פטירתה) – היא הפעולה שפעלה שרה בעבודתה בקכ״ז שנות חיותה בעלמא דין (הפעולה ש„עלמא דין“ כיור וירגיש בכך שמציאותו היא „בשביל ישראל“).

אין זאת אלא שבשעת עבודתה בפועל היתה פעולה זו בהעלם, ודוקא לאחר פטירתה באה לידי גילוי.

[ובדוגמת הידוע⁷⁴ בענין הנשמות בגן עדן ש„נהנין מזיו השכינה“, שזיו השכינה“ היינו „זיו תורתן ועבודתן ממש“ שעסקו בהן בעולם הזה; אלא שגילוי הדבר הוא לאחר מכן, בגן עדן].

ומאחר שתכלית שלימות העבודה היא שהדברים הנפעלים על-ידי העבודה יבואו (סוף-סוף) גם בגלוי (לעולם הבא),

– וכמו שנתבאר פעם באריכות⁷⁵, בנוגע לשכר (הגילוי) בעולם הבא,

(74) תניא פל״ט (נב, ב).

ואף שבתניא שם הוא לענין (1) שכר (2) להנשמה בג״ע – הרי (1) שכר ענינו יותר שלימות בגילוי כו׳, (2) „צדיקא דאתפטר אשתכח כו׳ יתיר מבחיהו“ (ראה זח״ג עא, ב), גם בזה העולם המעשה“ (אגה״ס ס׳ ז״ד).

(75) לקו״ש ח״ה ע׳ 243 ואילך.

(76) ראה ראב״ע תולדות כו, מ (בסופו).

(77) נדרים לא, א.

לפני אומות העולם, ועל־אחת־כמה־
וכמה לא לפני אלו המחשיבים עצמם
לבני ישמעאל,

אזי יפסיקו הללו ללחוץ על בני
ישראל, כיון שגם הם יכירו וירגישו
(ובפרט עי"ז ש"מזליה חזי" 78) שגם
טובתם היא שמערת המכפלה, בתוככי
כל ארץ ישראל לגבולותיה, תהיה
לגמרי – אף בגלוי, ובעודנו בזמן
הגלות, „לעיני בני חת” – ברשות
בני ישראל.

(משיחות ש"פ חיי שרה תשל"ה, תשל"ו)

(78) מגילה ג, א. וש"נ.

מכך; אין צורך אלא להזכיר לישמעאל
כי האמת היא שמציאותו אינה אלא
„אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה
לאברהם”, וכי כאשר הוא מבקש
להחשיב עצמו למציאות בפני עצמה
(ולא לבן שפחת שרה), מתקיים בו „על
פני כל אחיו נפל”.

154

והרי אף אינם־יהודים מאמינים
בתורה שבכתב, ואם כן, כאשר דברים
אלו יהיו ברורים ומוחלטים כדבעי אצל
בני ישראל, והם יבארו זאת גם לאינם־
יהודים, בסגנון המתאים, אבל בלשון
ובתוכן ברורים וגלויים,

ופשיטא שלא יפלו ברוחם ח"ו

